

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-67>

УДК 81'25:821.133.1

Білас А.А., Судук Н.Р.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МОВНО-СТРУКТУРНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ РОЗМОВНОГО МОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ

Анотація. У статті розглядаються особливості мовно-структурної реалізації розмовного мовлення у французькому художньому дискурсі. Досліджено способи і засоби передавання елементів розмовного компонента в українському перекладі роману Ж.-М. Генассія «Клуб невиласливих оптимістів». З'ясовано проблематику відтворення французької зниженої лексики. Розглянуто питання наявності українського відповідника французькій розмовній одиниці та адекватності її перекладу. Встановлено значення використання розмовних елементів у художньому творі. Дана розвідка дозволила виокремити найбільш поширені способи та засоби, до яких вдається перекладач при передаванні експресивного мовлення, а саме: підбір еквівалентів, синонімічних та дескриптивних відповідників, використання лексично-семантичних, граматичних та стилістичних перекладацьких трансформацій.

Ключові слова: розмовне мовлення, мовна структура, переклад, способи відтворення, перекладацькі трансформації.

Bilas Andriy, Suduk Nadiia

Vasyl Stefanyk Precarpatian National University

FEATURES OF REPRODUCTION OF LINGUISTIC-STRUCTURAL REALIZATION OF SPOKEN LANGUAGE IN UKRAINIAN TRANSLATION OF PROSE TEXT

Summary. The article deals with the linguistic and structural peculiarities of rendering the spoken language in the French fiction discourse. The functions of spoken language in the text are defined. The translation ways and means of rendering the spoken component into Ukrainian are examined. The research is based on J.M. Guenassia's novel «The incorrigible optimists club» and its Ukrainian translation. The problems of reproduction of the French colloquial vocabulary are studied. The question of the existence of the Ukrainian equivalent to the French spoken unit and the adequacy of its translation are considered. The research makes it possible to reveal that the translation of the original text causes the specific difficulties and requires the use of special translation techniques in each particular case. One of the main translation studies problems is rendering the colloquial vocabulary, as it often does not have clearly defined equivalents in the target language. Different approaches to the classification of translation ways and means of the colloquial vocabulary were analysed. The main ones were determined: direct, synonymous, hypo-hyperonymic, functional equivalents, lexical, grammatical, semantic and syntactic transformations. The choice and usage of the translation techniques in the Ukrainian translation of French novel «The incorrigible optimists club» are illustrated. The most used translation methods are defined. In the translation of colloquial lexical phraseological units, the usage of adequate Ukrainian analogues and rarely omission of colloquial elements were observed. It was concluded that in the case of the translation of the original colloquial unit in literary way the translator restores the equilibrium using the spoken unit for the neutral linguistic unit in another fragment of the text.

Keywords: colloquial language, linguistic structure, translation, rendering ways of reproduction, translation transformations.

Постановка проблеми. Розмовне мовлення стало звичним компонентом художнього стилю, де фамільярна і просторічна лексика представлена повною мірою. Використання експресивного, емоційно забарвленого мовлення допомагає точніше передати образи та характери героїв, місцевий колорит, особливості культури. Розмовному мовленню притаманні експресивні елементи, що часто ускладнює процес перекладу літературного твору, оскільки ці стилістичні, особливо знижені засоби є способом вираження авторського задуму. Оскільки розмовний компонент став звичною складовою художнього стилю, опис проблематики відтворення розмовної мови у перекладі видається актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему відтворення знижених розмовних одиниць частково вивчали перекладаознавці: О. Аб-

драхманова [1], А. Білас [2; 3], В. Комісаров [6], І. Ліходкіна [7], Я. Рецкер [8], В. Сдобніков [9], О. Чередниченко [10] та інші. Проте питання відтворення засобів реалізації мовно-структурних особливостей французького розмовного мовлення в українському перекладі залишається мало дослідженим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Серед невирішених проблем слід виокремити проблему дослідження розмовного компонента сучасного французького художнього дискурсу загалом, а також відтворення лексичних та граматичних елементів розмовного мовлення у перекладі зокрема.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є виявлення особливостей відтворення мовно-структурної реалізації розмовного мовлення в українському перекладі прозового

тексту. **Об'єктом** дослідження є мовно-структурні особливості реалізації розмовного мовлення у прозовому тексті. **Предметом** дослідження є проблематика збереження мовно-структурної реалізації французького розмовного мовлення в українському перекладі роману Ж.-М. Генассія «Клуб невинувинуваних оптимістів» [4; 11].

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з ключових проблем, що постає перед перекладачем художнього твору є передавання особливостей мовлення автора та персонажів. Переклад оригінального тексту викликає специфічні труднощі і вимагає застосування особливих у кожному конкретному випадку перекладацьких прийомів. К. Ковальова підкреслює той факт, що проблема якості перекладу, його адекватності та повноти займає одне з центральних місць у сучасній теорії перекладу [5, с. 5]. В. Комісаров зауважує, що неточна передача змісту оригіналу перешкоджає виконанню суспільної функції перекладу: зробити думки автора доступними членам іншого мовного колективу [6, с. 8]. Оскільки розмовний компонент став звичною ознакою художнього стилю, постала потреба теоретичного обґрунтування і практичного дослідження лінгвостилістичної категорії розмовності загальною і проблем відтворення її лексичних і грама-тичних елементів у перекладі зокрема [2, с. 415].

Однією з основних проблем, яка постає перед перекладачем у процесі перекладу художнього твору є передавання зниженої розмовної лексики. У її перекладі важливо віднайти перекладний еквівалент, який був би адекватним лексичній одиниці, що перекладається, за значенням, стилістичною забарвленістю і прагматичною характеристикою [2, с. 416]. І. Ліходкіна зауважує, що переклад текстів зі зниженою розмовною лексикою – це складний, поетапний процес, в ході якого соціально маркована лексика піддається серйозному аналізу [7, с. 90], адже така лексика найчастіше не має чітко визначених еквівалентів у мові перекладу, цим самим створюючи труднощі для її передачі засобами цільової мови [7, с. 92].

В. Сдобніков визначає три взаємопов'язані чинники, які впливають на вибір засобів відтворення зниженої лексики, а саме: семантичні особливості слова, належність слова до певного лексичного розряду та функція в тексті [9, с. 141–147].

У перекладі розмовного мовлення необхідно брати до уваги такі чинники, що визначають його вибір серед перекладацьких прийомів, насамперед, функції зниженої лексики в художньому творі. Як правило, в художньому творі знижені розмовні елементи виконують стилістичну функцію (мовна характеристика героїв, авторська мова, відображення соціально-ієрархічних відносин, опис побуту, звичаїв та традицій, місцевої культури). «Іншими, не менш важливими чинниками є відмінність стратифікаційних структур вихідної і цільової мов, стилістична природа передачі зниженої лексики, соціальний контекст твору, часова дистанція» [1, с. 88–89; 3, с. 66].

Я. Рецкер вважає, що лексичні, фразеологічні та синтаксичні відповідності складають лінгвістичну основу перекладу. Перекладознавець в свою чергу розрізняє наступні види закономірних відпові-дностей: еквіваленти (відповідності, які визначаються не контекстом, а словником); аналоги (або «варіанти відповідностей») – випадки, коли бага-

тозначній одиниці однієї мова відповідає кілька одиниць в іншій; адекватні заміни, які використуються у випадку, коли для точної передачі думки перекладач мусить відійти від оригіналу, від словникових та фразових відповідностей і шукати вирішення задачі, виходячи з цілого [8, с. 10–18].

О. Чередниченко наголошує, що у відтворенні одиниць французького розмовного дискурсу перекладачеві варто добирати часткові контекстуальні відповідники, замінюючи вульгарні слова нейтральними, книжними або розмовними та передаючи їх за допомогою дескриптивних відповідників [10, с. 159].

В українському перекладі роману Ж.-М. Генассія «Клуб невинувинуваних оптимістів» ми спостерігаємо різноманітні перекладацькі прийоми відтворення зниженого розмовного мовлення.

Наведемо, наприклад, фрагмент тексту, в якому один із персонажів описує своє ставлення священнослужителів: *On les respecte trop, avec leurs singeries et leurs courbettes. Autant parler à un mur* [11, с. 45]. – *З ними занадто панькаються, з усіма цими поклонами та кривляннями. Щось їм казати — як горохом об стінку* [4, с. 50]. Тут перекладач адекватно відтворює французький фразеологізм «*parler à un mur*» («говорити до стіни») не менш яскравим українським аналогом «*як горохом об стінку*».

Перекладачка А. Шведик вдається до використання прямих відповідників у описі Енцо Маріні: *Quand un imbécile, pour le blesser, le traitait de Rital ou de Macaroni, il répondait en souriant : Enchanté, et moi, je suis le lieutenant Vincenzo Marini, de Lens dans le Pas-de-Calais* [11, с. 26]. – *Коли якийсь недоумок глузував із нього, називаючи італійчиком чи макаронником, він завжди усміхнено відповідав: Дуже приємно, а я лейтенант Вінченцо Маріні з Ланса, що в Пас-де-Кале* [4, с. 27]. У даному випадку арготизми «*Rital*» і «*Macaroni*» вживаються для позначення особи італійського походження.

Іноді перекладач уяскравлює текст, як це бачимо на прикладі лексеми «*chambrier*» та її відповідника «*брати на кпини*»: *On ne se gênent pas pour les chambrier* [11, с. 35]. – *Ми не соромилися брати їх на кпини* [4, с. 37]. Наведемо ще один приклад уяскравлення в описі минулого одним з героїв Павла: *Pavel avait fui la Tchécoslovaquie depuis près de trente ans et vivait en France dans des conditions précaires* [11, с. 15]. – *Близько тридцяти років тому Павло втік із Чехословаччини й жив у Франції на пташиних правах* [4, с. 13]. У цьому реченні «*dans des conditions précaires*» означає «у складних/нестабільних умовах», а перекладач вважає за доцільне використати яскравіший український фразеологізм «*на пташиних правах*».

У випадку з перекладом словосполучення «*mettre une raclée*» («надерти задницю») українським «*давати прочухана*» у епізоді, коли Мішель розповідає про гру у крикет (*Certains prennent mal que des gamins qui avaient dix ans de moins qu'eux leur mettent des raclées* [11, с. 35]. – *Не всім подобалося, що якісь на десять років молодші хлопчачки дають їм прочухана* [4, с. 37]), автор перекладу добирає аналог, який певною мірою не зберігає експресивності оригіналу.

В українському перекладі досліджуваного роману спостерігаємо використання варіативних відповідників, або ж синонімічних відповідників,

як в епізоді, коли головний герой ділиться з читачем спогадами: *Il y a des quartiers mal famés qui vous renvoient dans votre passé et où il est préférable de ne pas trainer* [11, с. 14]. – *Існують квартали з недоброю славою, що відкинуть вас у власне минуле і де бажано не вештатися* [4, с. 12]. У цьому випадку перекладач обирає для слова «*trainer*» (укр. «зависати, тусуватись, вештатись, проводити час») відповідний до контексту варіант.

В арсеналі перекладача спостерігаємо прийом компенсації: *Mon entrée en sixième à Henri-IV avait été ric-rac* [11, с. 31]. – *Я заледве перейшов у шостий клас лицю Генріха IV* [4, с. 33], а також: *Je suis passé durant des années pour un bon élève et je ne fichais rien* [11, с. 31] – *Особливо не напружуючись, я роками залишався хорошим хлопчиком* [4, с. 33], який допомагає зберегти зміст оригіналу, його стилістичні та експресивні особливості.

Також перекладач вдається до дескриптивних перифраз в епізоді, де Мішель пригадує роки навчання у лиці: *Je bouquinais, vautre dans un fauteuil. Franck bossait* [11, с. 32]. – *Я занурився*

в книжку, розвалившись у кріслі, а Франк невтомно навчався [4, с. 34], тобто за допомогою описового обороту, що відповідає слову оригіналу, він роз'яснює зміст даної лексеми.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином в українському перекладі мовно-структурних особливостей розмовного компонента роману Ж.-М. Генассія «Клуб невіправних оптимістів» були виявлені такі способи перекладу: підбір еквівалентів, синонімічних та дескриптивних відповідників, використання варіативного відповідника, компресія й декомпресія, компенсація, нейтралізація чи експресивація.

У перекладі розмовних лексико-фразеологічних одиниць спостерігаємо, здебільшого, використання адекватних українських аналогів і рідко випущення розмовних елементів. Варто зазначити, що у випадку перекладу вихідної розмовної одиниці літературною мовою прийомом логізації, перекладач відновлює рівновагу використання розмовного відповідника нейтральною мовною одиницею у іншому фрагменті тексту.

Список літератури:

1. Абдрахманова О.Р. Проблемы переводимости стилистически сниженной лексики в художественном тексте. Автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Челябинск, 2006. 19 с.
2. Білас А.А. До питання перекладу одиниць зниженого розмовного мовлення. *Мова і культура*. 2013. № 16. Т. 4. С. 415–422.
3. Білас А.А. Оперативний інструментарій перекладу французької зниженої розмовної лексики. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія романо-слов'янський дискурс*. № 645. С. 65–69.
4. Генассія Ж.М. *Клуб невіправних оптимістів* : роман / переклад з фр. Анастасії Шведик. Харків : Видавництво Віват, 2017. 640 с.
5. Ковалева К.И. *Оригинал и перевод: два лица одного текста*. Москва : Всероссийский центр переводов научно-технической литературы и документации, 2001. 98 с.
6. Комиссаров В.Н. *Теория перевода (лингвистические аспекты)* : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва : Высшая школа, 1990. 253 с.
7. Лиходкина И.А. Сравнительный анализ просторечия во французском и русском языках: проблема поиска эквивалента перевода. *Вестник МГОУ. Серия : Лингвистика*. Москва : Изд-во МГОУ, 2010. № 6. С. 90–94.
8. Ретскер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. *Очерки лингвистической теории перевода*. Москва : Междунар. отношения, 1974. 216 с.
9. Сдобников В.В. Основные средства перевода стилистически сниженной лексики. *Теория і практика перекладу* : Респ. міжвідом. наук. зб. 1993. № 19. С. 141–147.
10. Чередниченко О.І. Український переклад: з минулого у сьогодення. *Літературна мова у просторі національної культури*. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2004. С. 88–97.
11. Guenassia J.M. *Le Club des Incorrigibles Optimistes*. Paris : Albin Michel, 2009. 768 p.

References:

1. Abdrakhmanova O.R. (2006). Problemy perevodimosti stilisticheski snizhennoy leksiki v khudozhestvennom tekste [The problems of translating stylistically reduced vocabulary in an artistic text]. Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.20. Chelyabinsk, 19 p.
2. Bilas A.A. (2013). Do pytannia perekladu odyntys' znyzhenoho rozmovnoho movlennia [Translation of low colloquial words]. *Mova i kul'tura*, vol. 16, T. 4, pp. 415–422.
3. Bilas A.A. Operatsiyni Instrumentarii Perekladu Frantsuzkoi Znyzhenoi Rozmovnoi Leksyky [Operational features for translation french law colloquial language]. *Naukovyi visnyk Chernivets'koho universytetu. Romano-slovianskyi dyskurs*, vol. 645, pp. 65–69.
4. Genassia Zh.M. (2017). Klub nevypravnykh optymystiv [The incorrigible optimists club]. Roman / pereklad z fr. Anastasii Shvedyk. Kharkiv : Vydavnytstvo Vivat, 640 p.
5. Kovaleva K.I. (2001). Original i perevod: dva litsa odnogo teksta [Original and translation: two faces of one text]. Moskva : Vserossiyskiy tsentr perevodov nauchno-tekhnicheskoy literatury i dokumentatsii, 98 p.
6. Komissarov V.N. (1990). Teoriya perevoda (lingvisticheskiye aspekty) [Translation theory (linguistic aspects)] : ucheb. dlya in-tov i fak. inostr. yaz. Moskva : Vysshaya shkola, 253 p.
7. Likhodkina I.A. (2010). Sravnitel'nyy analiz prostorechiya vo frantsuzskom i russkom yazykakh: problema poiska ekvivalenta perevoda [Comparative analysis of french and russian colloquial lexical items: the problem of searching for a lexical equivalent]. *Vestnik MGOU. Seriya : Lingvistika*, vol. 6, pp. 90–94.
8. Sdobnikov V.V. (1993). Osnovnyye sredstva perevoda stilisticheski snizhenoy leksiki [Basic translation tools of colloquial lexical vocabulary.] *Teoriya i praktika perekladu*. Resp. mizhvidom. nauk. zb. Vol. 19, pp. 141–147.
9. Retsker Ya.I. (1974). Teoriya perevoda i perevodcheskaya praktika. Ocherki lingvisticheskoy teorii perevoda. *Essays on linguistic translation theory* [Translation theory and translation practice]. Moskva : Mezhdunar. Otnosheniya, 216 p.
10. Cherednychenko O.I. (2004). Ukrainskyi pereklad z mynuloho u s'ohodennia [Ukrainian translation: from the past to the present]. *Literaturna mova u prostori natsionalnoi kul'tury*. Kyiv : VPTs «Kyivskiy Universytet», pp. 88–97.
11. Guenassia J.M. (2009). Le Club des Incorrigibles Optimistes. Paris : Albin Michel, 768 p.